

שושי שפיגל | מפקחת ארצית חח"ק ח"ן חמ"ד על קופרשטוק | מנהלת מה"ד חמ"ד

נחמה ליבוביץ הייתה אישה של תורה. את כל חייה הקדישה להוראת התנ"ך במסגרות שונות, לקהלים שונים ובאמצעות פלטפורמות מגוונות ופורצות דרך. היא שאפה לסייע ככל שביכולתה לכל מי שחשקה נפשו להעמיק וללמוד את פרשת השבוע ביסודיות, להנחיל לרבים את אהבת התנ"ך ולהרגיל את הלומדים לעיון בפרשנים ולחשיבה ביקורתית מעמיקה ([על נחמה ליבוביץ, מתוך גיליונות נחמה](#)).

בפעילות זו נלמד מדמותה של המורה נחמה כיצד לברר ולזהות את הערכים החשובים לנו, אלה אשר מובילים אותנו בחיים, וכיצד להתקדם ממחשבה לפעולה על מנת להוציא את הערכים החשובים לנו מן הכוח אל הפועל ולתת להם ביטוי מעשי בחיינו.

חלק א: מתיקות ועריבות טוב התורה

האזינו לשיר [מתיקות התורה](#) בביצוע ישיבת שומריה, שנכתב למילותיו של האור החיים הקדוש: "אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה. ולא ייחשב בעיניהם מלוא עולם כסף וזהב למאומה. כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם" (פירוש האור החיים הקדוש לדברים כו, יא).

- אילו מחשבות ותחושות מתעוררות בכם בהאזנה לשיר?
- מה לדעתכם יכול לסייע לאנשים להרגיש "במתיקות ועריבות טוב התורה", להכיר בערך ובמשמעות שהיא נושאת עבורם?
- מה מונע מאנשים להרגיש זאת ולהכיר בכך?
- ספרו על רגע או חוויה שחיברו אתכם במיוחד לתחושות אלה.

חלק ב: נחמה ליבוביץ - מורה לחיים

- קראו על [חייה ופועלה של נחמה ליבוביץ](#).
- * במקום קטע הקריאה, או בנוסף לו, אפשר להשתמש בסרטונים האלה:

[רש"י ונחמה ליבוביץ](#) (2:59 דקות) מרכז ללימודי רוח, הספרייה הלאומית

[נחמה ליבוביץ / סיון רהב מאיר](#) (1:58 דקות)

- כיצד התרשמתם מדמותה של נחמה ליבוביץ?
- מה הרשים אתכם במיוחד?
- האם משהו שקראתם עליה הפתיע אתכם? מדוע?
- מהם לדעתכם הערכים שהובילו אותה בחייה? הסבירו.

- הכרנו מעט את דמותה של נחמה ליבוביץ ואת הערכים שהובילו אותה וראינו כיצד היא הביאה אותם לידי מימוש וביטוי מעשי בחייה. קראו את הציטוט מדבריה:

"ויזכור המורה תמיד: אין עיקר מטרתנו בביה"ס להרבות מידע, אלא להרבות אהבת התורה, שיהיו דברי תורה יקרים וחביבים על הלומד, שיראה את האור הגדול הנוגה מפרשנינו ומזריח את הפסוקים".

- מהו הערך המרכזי שהנחה את נחמה ליבוביץ ועולה מדבריה אלו?
- כיצד לדעתכם מתחברים דבריה אלו לשיר שהאזנו לו בתחילת הפעילות?

חלק ג: מה הכי חשוב לך?

- בחלק זה נברר מהם הערכים החשובים לנו ומה מקומם בחיינו.
- למנחה:** בחר/י אחד מהכלים שבנספח ("כלים ומתודות לביור ערכי") לעריכת בירור ערכי-אישי עם המשתתפים ולקיום דיון על אודות הערכים החשובים להם.

חלק ד: מערך לדרך - ערכים הופכים לדרך חיים

נחמה ליבוביץ עסקה כל ימיה בהוראת התנ"ך ובמציאת דרכים שונות להביא את לימוד התנ"ך ואת אהבת התורה לקהלים שונים ומגוונים. היא מצאה דרכים רבות לממש את הערכים שהובילו אותה ולהביא אותם לידי ביטוי משמעותי בחייה.

נשתמש בחוכמת ההמון - אתם מוזמנים להציע זה לזה דרכים מעשיות למימוש הערכים החשובים לכם, על מנת להפוך אותם מרשימת ערכים לדרך חיים.

- כל משתתף יכתוב במרכז דף גדול מהו הערך החשוב לו ביותר. כל המשתתפים יתלו את הדפים שעליהם כתובים הערכים שלהם על קירות החדר. המשתתפים יסתובבו בחדר, יתבוננו בערכים הכתובים על הדפים ויכתבו על הדפים רעיונות למימושם (יש לכתוב את הרעיון בקצרה). רצוי שהמציעים יכתבו את שמם כדי שבעל הערך יוכל לפנות אליהם להבהרת הרעיון ו/או לחשיבה נוספת משותפת.

***חלופה מקוונת** - ניתן להשתמש בכלי המקוון [TRICIDER](#) (הסבר על הכלי המקוון).

שאלות לסיכום

- שתפו ברעיון שקיבלתם ואהבתם.
- האם הציעו לכם רעיון שלא חשבתם עליו? מהו?
- מהי לדעתכם חשיבותם של הרעיונות למימוש הערכים החשובים לנו בחיים?
- במה לדעתכם תלויה היכולת להביא את הערכים שלנו לידי ביטוי?
- למה זה חשוב?

נספח - כלים ומתודות לבירור ערכי

מתוך קובץ פרקטיקות להוראה איכותית - פרקטיקות מינהל חברה ונוער לחינוך החברתי

כרטיסיות, שלוש בכל סבב).

- בשלב השני נבקש מכל קבוצה לסדר את הערכים שנותרו, אלו שלא ויתרו עליהם, בסולם עולה - למעלה הערך החשוב ביותר וכך הלאה.
- בשלב השלישי תיידרש כל קבוצה להציג את סולם הערכים שלה ולנמק את הבחירה שלה, תוך הסבר של שיקולי הדעת בנוגע לערכים שהם החליטו לוותר עליהם.

3. סיכום במליאה

- נקיים דיון כיתתי רפלקטיבי בנוגע לתהליכי קבלת ההחלטות בקבוצה. שאלות אפשריות:
 - סביב מה היה לנו קל להסכים כקבוצה? על אילו ערכים ומרכיבים היה קשה יותר להסכים?
 - איך התקבלה ההחלטה הסופית?
 - מה מידת הקשר בין הערכים שבחרה הקבוצה שלי ובין הערכים שאני מביא מהבית?

בירור ערכי אישי ומקצועי

מתוך החוברת "ערכים בלב החינוך"

- מטרת הבירור הערכי היא לכוון להתמודדות בהתאם לערכים המובילים את האדם. הוא אינו מתערב בבחירת הערכים ובתוכנם ואינו בוחן את מידת היותם ראויים, אלא מאפשר ליחיד להתמודד בהתאם להעדפותיו, לבחירותיו ולעמדותיו האישיות והמקצועיות. בירור ערכי מתקיים בין אדם לעצמו, אך השיח על אודות הערכים מתקיים בקבוצה מכמה טעמים:
- א. דיבור על ערך מסייע בהמשגתו, שכן לעיתים פירוש ערך מסוים משתנה בהקשרים שונים ואצל אנשים שונים.
 - ב. השיח הקבוצתי מייצר הצהרה גלויה על ערך, ויש לכך משמעות אישית רפלקטיבית.
 - ג. קבוצת עמיתים יכולה לתת משוב לבחירות הערכיות, לתמוך בהן, לחזק מוטיבציה ולשאול שאלות מבהירות.
 - ד. חשיבות נוספת לשיח הקבוצתי היא פיתוח סובלנות למגוון של תפיסות ועמדות,

מטרת הכלי היא לאפשר לתלמידים לערוך בירור פנימי עם עצמם ועם חבריהם לכיתה על סולם הערכים הפנימי המוביל אותם, תוך הקשבה לחברים, יכולת קיום דיון והגעה להסכמות. זאת כדי לתת להם כלים לחיים בחברה מרובת דעות ועמדות שבה מתעוררות לעיתים דילמות בין יחידים וקבוצות המצדדים בערכים שונים.

1. כתיבת ערכים

- עבור חלק זה יש להצטייד מראש בפתקיות ובטושים.
- ננחה את התלמידים לכתוב על הפתקיות מספר רב של ערכים ושל מרכיבים משמעותיים להם בחיי היום-יום, מרכיב או ערך אחד על כל פתקית. לדוגמה:
 - משפחה, חברים, פלאפון, ללכת לסרט, חגים, מורשת, טיולים, שמירה על הטבע, איכות הסביבה, כבוד לאחר, מראה, איפור, ווטסאפ, לקנות בגדים, טיקטוק, נתינה, צדקה, ספרים, הצגות, תרבות, בית יפה, חדר משלי, חשמל, אוכל, ספורט, כסף, מדינה, מחשב, לאכול במסעדות, דת, אמונה, אוכל טוב, חיות מחמד, חופש בבית מלון, ים, בריכה, צדק, בתי משפט, משטרה, ידע, שוויון, בריאות, שפה, עזרה הדדית, אופטימיות, חוש הומור, בחירה, מקלחת חמה, תחביבים.
- טיפ: כדי לעודד את התלמידים לכתוב כמות רבה של ערכים, אפשר להכריז כי 5-7 הדקות הקרובות הן תחרות - מי כותב את הכמות הגדולה ביותר של פתקים.

2. עבודה בקבוצות

- נחלק לכל קבוצת תלמידים מספר זהה של כרטיסיות (המלצה: 7-8 כרטיסיות של ערכים, 7-8 כרטיסיות של מרכיבים מחיי היומיום). על חברי הקבוצה לקרוא את כל הכרטיסיות שהם קיבלו.
 - בשלב הראשון (10 דק') על הקבוצה לקיים דיון פנימי ולקבל החלטה משותפת על אילו שלוש כרטיסיות הם מוכנים לוותר. כרטיס אחד לפחות מבין השלושה צריך להיות כרטיס של ערך. לפני סיום הזמן עליהם לכתוב לעצמם על דף על אילו ערכים החליטו לוותר ומדוע.
- נחזור על ההנחיה בשני סבבים נוספים (כלומר, בסך הכול הקבוצה תוותר על תשע

בירור ערכי באמצעות קלפים

בפעילות זו יש להיעזר ב"קלפי ערכים": חפיסת קלפים שעל כל קלף בה כתוב ערך. יש סוגים שונים של קלפים כאלו. היתרון הבולט של פעילות זו הוא הבחירה וההעדפה בין ערכים, שכן ערך נבחן בחשיבותו בעיקר בהתנגשותו בערך אחר. לכן, במהלך המשחק, המשתתפים נאלצים להכריע כל פעם בחשיבות ערך ביחס לערכים אחרים. בחירה זו גורמת תסכול, אך גם מעוררת בירור אישי וקבוצתי מפרה ומעניין.

מהלך הפעילות

- מחלקים את המליאה לקבוצות בנות 4-5 משתתפים, כל קבוצה מקבלת חפיסת קלפים.
- כל משתתף מקבל חמישה קלפים בחלוקה אקראית ופותח אותם. באמצע מונחת ערמת הקלפים הנותרת (קופה).
- על כל משתתף להגיע בסיום המשחק למצב שבידו חמישה קלפי ערכים שאיתם הוא מזדהה במיוחד.
- כל משתתף מרים בתורו קלף מהקופה ומחליט אם לזרוק אותו או לקחת אותו ולזרוק את אחד מהקלפים שבידיו.
- במהלך המשחק אפשר לעבור למשחק פתוח, שבו חושפים את הקלפים ואת ההתלבטויות.
- כל משתתף מדרג את חמשת הקלפים שנשארו בידיו בסוף לפי סדר חשיבות.
- מבקשים מכל אחד לזרוק לקופה את שני הקלפים פחותי הערך בעיניו (בקבוצה של ארבעה משתתפים) או את שלושת הקלפים פחותי הערך (בקבוצה של חמישה משתתפים).
- משימה קבוצתית: על הקבוצה לבחור חמישה ערכים שנראים בעיניה חשובים ביותר ולדרגם לפי סדר חשיבות.
- **במליאה:** כל קבוצה מציגה את הערכים שבהם בחרה.

אגב בדיקת המשמעות שלהן לפרטים אחרים, לקבוצה ולחברה (א"א גוטליב וד' שמרון, 1982)

הצעות לפעילויות לבירור ערכי

◀ **שאלה פתוחה:** בירור ערכי יכול להתחיל בשאלה אישית שכל אחד מתבקש להרהר בה, ובדיון הקבוצתי המנחה שואל שאלות מבהירות. לדוגמה: חשבו על ערך שרכשתם בבית ההורים. רשמו את הערך.

המנחה מקצה זמן נינוח למשתתפים לרשום לעצמם את הערכים.

כל משתתף בתורו משתף את הקבוצה בערך שבחר והמנחה שואל שאלות מבהירות, למשל:

- כיצד קיבלתם את הערך? (התנהגות ההורים, סיפורים משפחתיים, שכר ועונש)
- מה משמעות הערך הזה בחייכם האישיים?
- כיצד ערך זה בא לידי ביטוי ביומיום שלכם?
- האם חשוב לכם להעביר את הערך גם לילדיכם או לתלמידיכם? מדוע? כיצד תעבירו את הערך?
- באילו קשיים אתם נתקלים בהתמודדות על הערך?
- האם ערך זה רלוונטי עבורכם תמיד?

שאלות לדין

- איך הערכים הנבחרים באים לידי ביטוי בעבודה ובחיים האישיים?
- האם היו התלבטויות במהלך המשחק? הדגמו. האם היו חילוקי דעות? פרטו.
- האם הייתם מופתעים מבחירתכם ומבחירת חבריכם?
- האם הערכים שנבחרו הם ערכים המתאימים לכם בעבודה? כאנשי משפחה? לחייכם האישיים?
- האם נבחר בערכים שונים במעגלים שונים בחיינו?
- האם הייתם מוכנים לחקוק על דגל העבודה שלכם את חמשת הערכים הנבחרים? מדוע?
- האם בית הספר שבו אתם עובדים מזוהה עם הערכים שבחרתם? פרטו.
- האם יש לפעמים התנגשות בין ערכי בית הספר לערכים שבהם בחרתם? פרטו.
- איזה ערך הייתם רוצים להוסיף? להוריד?

סיכום

אם הפעילות נערכה בחדר מורים או בקבוצה בעלת מטרות משותפות אפשר לרשום את הערכים הנבחרים ולהמשיך בדיון על ערכי הארגון הראויים והרצויים. במקרים אחרים (למשל בהשתלמות מחוזית או בסדנה ייעודית) אפשר לשאול: האם הייתם עורכים פעילות כזו בבית הספר או בארגון שבו אתם עובדים? במה לדעתכם היא הייתה שונה?